

МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ**

«СХВАЛЕНО»

Вченою радою Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління

Голова Вченої ради

Бондар О.І.

(Протокол № 3-19.08.04.2019)



ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ

ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни підготовки магістрів
спеціальності 101 – екологія
у галузі знань 10 – природничі науки**

2019 рік

Програма з дисципліни «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ» складена на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівні «Екологія та управління природними ресурсами».

Програму обговорено та затверджено на засіданні кафедри екології та екологічного контролю

Протокол № 8 від 4 квітня 2019 р.

Завідувач кафедри  Риженко Н.О.

ПОГОДЖЕНО

Директор Навчально-наукового інституту екологічної безпеки та управління

4 квітня 2019 р.  Улицький О.А.

Розробник програми – доцент кафедри заповідної справи та рекреаційної діяльності, кандидат біологічних наук

 Тищенко В.М.

ВСТУП

Програму вивчення навчальної дисципліни «Організація та функціонування об'єктів ПЗФ» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготування магістра зі спеціальності 101 – екологія у галузі знань 10 – природничі науки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є науково-методичні, правові та прикладні підходи до організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Стан, склад та структура ПЗФ. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Правові засади та нормативне забезпечення функціонування об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Організація охорони і управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Організація та функціонування об'єктів ПЗФ» є засвоєння майбутніми фахівцями-екологами знань про теоретичні та практичні основи, нормативно-правове, наукове та інституційне забезпечення заповідної справи та формування у них навичок із охорони та управління об'єктами і територіями природно-заповідного фонду та екомережі, їх створення та розширення.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Організація та функціонування об'єктів ПЗФ» такі:

- розуміння структури, складу та сучасного стану природно-заповідного фонду України;
- розуміння національного та міжнародних підходів до класифікації та зонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- оцінка природоохоронної цінності територій об'єктів природно-заповідного фонду;
- розуміння порядку створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- розуміння процесу резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів;
- знання правових засад та нормативного забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- знання основних засобів збереження та видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ознайомлення з порядком спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- розуміння процесу державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду;

- розуміння поняття про режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- розуміння механізмів економічного забезпечення організації та функціонування природно-заповідного фонду;
- розуміння процесу організації наукових досліджень, ведення Літопису природи, рекреаційної, еколого-освітньої та інформаційної діяльності в установах ПЗФ;
- розуміння процесу організації охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- знання складу і повноважень служби державної охорони природно-заповідного фонду;
- ознайомлення з видами відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд;
- ознайомлення з основними формами міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
- розуміння пріоритетності збереження біотичного та ландшафтного різноманіття через формування національної екологічної мережі;
- розуміння процесу організації системи екологічного моніторингу природоохоронних територій.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- –структуру, склад та показники сучасного стану природно-заповідного фонду України;
- –національний та міжнародні підходи до класифікації та зонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –порядок та процедуру створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –механізм резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів;
- –правові засади та нормативне забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –основні засоби збереження та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- порядок спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –процес державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду;
- –поняття про режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –механізми економічного забезпечення організації та функціонування природно-заповідного фонду;

- –підходи до організації наукових досліджень, ведення Літопису природи, рекреаційної, еколого-освітньої та інформаційної діяльності в установах ПЗФ;
- –заходи охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –склад і повноваження служби державної охорони природно-заповідного фонду;
- –види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд;
- –основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
- –принципи формування загальноєвропейської, національної, регіональних та локальних екомереж і відповідні нормативно-правові документи;
- –шляхи організації системи екологічного моніторингу природоохоронних територій;
- –положення міжнародних конвенцій, що регулюють діяльність ПЗФ.

уміти:

- –обґрунтовувати зонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –застосовувати процедуру створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –здійснювати резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів;
- –застосовувати норми законодавства та нормативні вимоги щодо забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –застосовувати засоби збереження та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- застосовувати порядок спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –планувати та організовувати ведення наукових досліджень, Літопису природи, рекреаційної, еколого-освітньої та інформаційної діяльності в установах ПЗФ;
- –планувати та застосовувати заходи охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- –організовувати діяльність та реалізовувати повноваження служби державної охорони природно-заповідного фонду;
- –організовувати та реалізовувати форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
- –застосовувати принципи формування загальноєвропейської, національної, регіональних та локальних екомереж;

- –планувати та організовувати екологічний моніторинг природоохоронних територій;
- –застосовувати положення міжнародних конвенцій, що регулюють діяльність ПЗФ;
- обґрунтовувати доцільність заповідання нових територій на основі даних про географічний, екосистемний та економічний стан територій з використанням відповідних критеріїв створення заповідних об'єктів і територій;
- розробляти проекти організації території об'єктів ПЗФ;
- визначити пріоритетні завдання заповідних об'єктів і територій;
- визначати наукову цінність біорізноманіття природно-заповідного фонду;
- обґрунтовувати виділення і створення природно-заповідних територій;
- володіти методами проектування природно-заповідних територій;
- встановлювати режими збереження заповідних екосистем; оцінювати вплив антропогенних факторів на заповідні екосистеми;
- організувати громадський контроль природно-заповідного фонду.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 90 годин / 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Стан, склад та структура ПЗФ. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Заповідна справа, як галузь. Структура та склад ПЗФ України. Природно-заповідні території Світу. Історія формування та сучасний стан природно-заповідного фонду України. Національний та міжнародні підходи до класифікації та зонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Змістовий модуль 2. Правові засади та нормативне забезпечення функціонування об'єктів природно-заповідного фонду.

Зміст та положення Закону України “Про природно-заповідний фонд України”. Положення постанови “Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України”. Положення “Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів створення природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду України”. Зміст “Положення про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків”. Зміст “Програми Літопису природи для заповідників та національних природних парків”. Зміст “Положення про рекреаційну діяльність у межах та об'єктів природно-заповідного фонду України”. Положення постанови “Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду”. Зміст та положення міжнародних угод: Оселищної Директиви ЄС “Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори”; Пташиної Директиви ЄС “Про

захист диких птахів”; Рамсарської конвенції “Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів”; Бернської конвенції “Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі”; Боннської конвенції “Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин”; Вашингтонської конвенції “Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення”.

Змістовий модуль 3. Організація охорони і управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.

Порядок та процедура створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Механізм резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів. Основні засоби збереження та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Порядок спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Державне управління територіями та об'єктами ПЗФ. Режим територій та об'єктів ПЗФ. Економічне забезпечення організації та функціонування природно-заповідного фонду. Організація наукових досліджень та ведення Літопису природи. Організація та форми рекреаційної, еколого-освітньої та інформаційної діяльності в установах ПЗФ. Заходи щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Склад і повноваження служби державної охорони природно-заповідного фонду. Види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Основні форми міжнародного співробітництва в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Принципи формування загальноєвропейської, національної, регіональних та локальних екомереж. Організація системи екологічного моніторингу природоохоронних територій. Заповідання нових територій на основі даних про географічний, екосистемний та економічний стан територій з використанням відповідних критеріїв створення заповідних об'єктів і територій. Розроблення Проекту організації території об'єктів ПЗФ. Визначення пріоритетних завдань заповідних об'єктів і територій. Оцінка впливу антропогенних факторів на заповідні екосистеми. Організація громадського контролю природно-заповідного фонду.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Грищенко Ю. М. Основи заповідної справи: навчальний посібник / Ю. М. Грищенко. – Рівне : РДТУ, 2000. – 239 с.
2. Гродзинський М. Д. Заповідна справа в Україні: навчальний посібник / М. Д. Гродзинський, М. П. Стеценко. – К. : Географіка, 2003. – 306 с.
3. Заповідна справа / Товажнянський Л. Л., Солодкий В. Д., Масікевич Ю. Г. та ін. – Харків : НТУ “ХПІ”. – 2002. – 240 с.

4. Карамушкіна В.Г. Міжнародні правові документи в сфері охорони навколишнього середовища та їх статус для України / В. Г. Карамушкіна, Я. І. Мовчан // Екологічна енциклопедія. – Т. 2, дод. 2. – К. : ТОВ «Центр екол. освіти та інформації», 2007. – С. 353–366.
5. Ковальчук А. А. Заповідна справа: науково-довідникове видання / А. А. Ковальчук. – Ужгород : підприємство «Ліра», 2002. – 312 с.
6. Мовчан Я. І. Ідея екосети в контексте устойчивого розвитку / Я. І. Мовчан // Соціально-економічний потенціал устойчивого розвитку. – Суми : ИТД «Університет. книга», 2007. – С. 369-387.
7. Основи заповідної справи. – К. : Видавн.-поліграф. центр «Київський університет», 2002. – 128 с.
8. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа: навчальний посібник / С. Ю. Попович. – К. : Арістей, 2007. – 480 с.
9. Правове регулювання заповідної справи в Україні (спеціальне зібрання законодавчих документів) / В. Чернявський, Ю. Г. Масікевич, Я. І. Мовчан, П. М. Цицима, М. Білоконь. – Чернівці : Книги-XXI, 2007. – 816 с.
10. Рыжиков А. В. Основы проектирования заповедных систем / А. В. Рыжиков. – Красноярск, 2004. – 56 с.
11. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / Т. Л. Андрієнко та ін. – Міжвід. комплекс. лаб. наук. основ заповід. справи НАН України. – К. : Фітосоціоцентр, 2001. – 60 с.
12. Смарагдова мережа в Україні / О. Р. Болтачов та ін. Держ. служба заповід. справи М-ва охорони навколиш. природ. середовища України, Благод. орг. ІнтерЕкоЦентр. – К. : Хімджест, 2011. – 192 с.
13. Солодкий В. Д. Заповідна справа: підручник / В. Д. Солодкий, Л. Л. Товажнянській, Ю. Г. Масікевич та ін. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 288 с.
14. Тovaжнянський Л. Л. Управління природоохоронною діяльністю / Л. Л. Тovaжнянський, Ю. Г. Масікевич, В. Д. Солодкий. – Харків : НТУ «ХПІ», 2002. – 304 с.
15. Управління природно-заповідними територіями : монографія / О. М. Гаркуша, В. В. Горлачук, І. М. Песчанська, В. Г. В'юн ; Акад. екон. наук України, Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. — Миколаїв : Іліон, 2010. – 187 с.
16. Фурдичко О. І., Сівак В. К., Солодкий В. Д. Заповідна справа в Україні: підручник. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 336 с.

Додаткова література

1. Андрієнко Т. Л. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / Т. Л. Андрієнко, В. А. Онищенко, М. Л. Клестов, О.І. Прядко, Р.Я. Арап. — К. : Фітосоціоцентр, 2001. — 60 с.
2. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду / О. Василюк, А. Драпалюк, Г. Парчук, Д. Ширяєва. — Львів, 2015, 80 с.
3. Гетьман В. Національні природні парки України / В. Гетьман. — К. : Редакції газет природничо-математичного циклу, 2012. — 126 с.
4. Горб К. М. Теорія та практика організації території особливої охорони: навчальний посібник / К. М. Горб. — Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. — 56 с.
5. Леоненко В. Б. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України / В. Б. Леоненко, М. П. Стеценко, Ю. М. Возний. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. — 119 с.
6. Методические рекомендации по выявлению, изучению и обоснованию заповедания ценных природных комплексов и объектов. — Ялта : ВАСН, Институт зоологии им. И.И.Шмальгаузена, 1982, — 42 с.
7. Міждержавні природно-заповідні території / Під загальною редакцією Т. Л. Андрієнко. — Київ : Міжвідомча комплексна лабораторія наукових основ заповідної справи НАН України та Мінекобезпеки України, 1998. — 132 с.
8. Проць Б. Г. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними / Б. Г. Проць, І. Б. Іваненко, Т. С. Ямелинець, Е. станчу. — Львів : Гриф Фонд, 2010. — 92 с.
9. Особо охраняемые природные территории мира. — М.: Агропромиздат, 1985. — 312 с.
10. Перспективная сеть заповедных объектов Украины. — К. : Наукова думка, 1987. — 292 с.
11. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення / — К. : Центр екол. освіти та інформації, 2009. - 332 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – пакет тестових завдань.